

"Kamu"da Çalışma Koşulları

*Erdal APAÇIK
Elektrik Mühendisi*

"Ödediğiniz her vergi size yol, su, elektrik olarak geri dönecektir."

Bu söz yıllar öncesinde çok söylenirdi. Bu sözün; birincisi, ödediğimiz verginin bir karşılığının olması, eşdeyişle, "sosyal devlet" e dair bir vurgusu/katkısı, ikincisi, "ulusal kalkınmacı" bir retoriği vardı.

Artık ödediğimiz vergilerin önemli bir kısmı borca ve faize gitmektedir. Bütçemizde borç ve faiz ödemelerinden kalan paraların büyük bir kısmı savunmaya harcanmaktadır. Çok düşük bütçeler, sağlık ve eğitime ayrılmaktadır. (Yoksullar sağlıksız ve eğitimsiz olabilirler, parası olanların zaten her türlü hakları vardır.) Yatırıma ayrılan bütçeler ise her yıl için azalmaktadır (Tablo 1). Bütçemiz yamalı bohça halindedir. Borcu yeni borçlarla kapatmaya çalışıyoruz. Bizi bu hale getiren IMF'nin kapısını yeni borçlar için çalmaktayız.

Borç verilmesinin de bir bedeli var. "Kamuyu küçült!" diyorlar. "Çok uluslu sermayenin önündeki engelleri kaldır. Gerekli yasal düzenlemeleri yap!". Ondan sonra; "Tahkim"i "MAI"si Türkiye'nin gündemine giriyor, 15 günde 15 yasa çıkarılmaya çalışılıyor. Elektrik, Doğalgaz, Petrol, Tütün, Bankacılık...vs. hepsinin sonunda PİYASA (Kutsal sözcük) olan yasalar hızla çıkarılıyor.

Aralık 1999 tarihinde açıklanan "Niyet Mektubu" ile gündeme gelen "Yapısal Uyum Programları"nın özünde, 21 yıl önceki meşhur 24 Ocak kararlarında olduğu gibi "Kamu Ekonomisinin faaliyet alanının hızla daraltılması ve maddi temelleri olmayan piyasa güçlerinin faaliyet alanının genişletilmesi" anlayışına dayalı "ticaret politikası" tercihleri yatmaktadır. **Dolayısıyla tercih siyasideir.**

"Kriz İMF ve Dünya Bankası politikalarının bir sonucudur ve sorumlusu da bu politikaları uygulayan siyasal iktidarlardır." (1)

Yol, Su, Elektrik

Mühendislerin mimarların ekonomik, demokratik, işsizlik sorunlarının çözümü yönetimlerde bulunan kadroların sorunları iktidarlara "ANLATAMADIKLARI", "AĞLAYAMADIKLARI"ndan değil uygulanan IMF ve Dünya Bankası programlarından daha doğrusu emperyalist "KÜRESEL" politikalarındandır. Bu tespitimizi doğrulamak için aşağıda verilen tabloyu incelememiz yeterli olacaktır. (2)

"1970'li yıllarda %17'lerde olan yatırım 2001'li yıllarda %54'lere düşmüştür. Yatırımlardaki düşme eğrisine paralel olarak personele ödenen ücretlerdeki düşüş ile personel içinde olan mühendis ve mimarların ücretlerindeki düşüşte aynı seyri izlemektedir.

Kamudaki düşüşe paralel olarak sektörde de aynı durum yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak tüm çalışanlar gibi mühendis ve mimarlar, açlık, yoksulluk, işsizliği gibi olgularla buluşmuştur.

Yukarıda çeşitli yılların rakamlarını gösteren bütçelerden kamudaki personele ayrılan pay ile yatırıma ayrılan payların incelenmesiyle, üyelerimizin yoksullaşmasının nedeni sermayenin küreselleşmesine giden yoldaki ülkemizin uyguladığı uyum politikaları olduğunu görmemiz zor olmayacaktır." (3)

Yatırımlara ayrılan payların bütçeye oranında yaşanan hızlı düşüş, yatırım alanında çalışan teknik elemanların başta ücretleri olmak üzere, sosyal yaşantılarında da düşüş meydana getirmektedir.

Bugün kamuda çalışmakta olan yaklaşık 80.000 mühendis, 4 kişilik bir ailenin asgari geçim

standartı için alınması gereken ücretlerin altında, onur kırıcı ücretlerle çalışmaya mahkum edilmiştir.

Köy elektrifikasyonu, telekomünikasyon alt yapısı, "tamamı yerli" devasa baraj yapımları, vb. alanlarını üretenler; o alanların projecisi, uygulayıcısı, emekçisi MÜHENDİSLER, "ulusal kalkınma" idealleri gibi unutulmaya yüz tutmuşlardır. Devlet "Yol, Su, Elektrik" yapmaktan vazgeçti/vazgeçiyor. Kamusal hizmet alanları birer birer PİYASA'ya devrediliyor.

Yapısal Uyum

Kamusal alanların tasfiye süreci, globalizmin (küreselleşme) ideolojisi neoliberalizme dayanmaktadır. Neoliberalizm, sermayenin ideolojisidir.

Bizim gibi ülkelerde "devletin küçülmesi", devlet yönetiminde üst kurulların oluşumu (yönetişim) ve özelleştirme dayatmaları, uluslararası sermayenin önündeki engellerin kaldırılması için gerekli yasal düzenlemelere kamuda yeniden yapılanma denmektedir. Neoliberalizm ideolojisi budur. Bu modeller globalizmin kurumları olan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından dayatılmaktadır. Dünya Bankası ve IMF gibi dünyanın ekonomik ve idari yapılandırılmasını hedef alan uluslararası kuruluşların ön plana çıkmasına ve sonuçta mali piyasaların serbestleştirilmesi ile mali sermayenin ulusal engellerden kurtulması ve üretken sermayenin dünyanın şu yada bu yöresinde en karlı alanların devlet tekelinden arındırılması üzerine kurulmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde bu hedeflere, IMF'nin "İstikrar programları" ve Dünya Bankası'nın koşullu "yapısal uyarılama kredileri ve proje kredileri" aracılığı ile ulaşılmıştır.

Yapısal uyum süreci ise, teknik ayrıntılar ayıklandığında, iktisadi sınırların kaldırılması, dünya ölçeğinde serbest dolaşacak olan mal ve sermaye hareketinin sınırlanmaması, kısacası küresel bir piyasa mekanizmasına katılmaya hazır hale gelmesi olarak tanımlanıyor.

Yönetiminde gelişmiş beş ülkenin herkesten fazla söz sahibi olduğu, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü de bu süreç içinde giderek güçleniyorlar.

Özelleştirme

Yapısal uyum programlarının en önemli ayaklarından birisi de özelleştirme. Özelleştirme kavramı ortaya atıldığı ilk zamanlarda ortaya atılan argümanlardan birisi; bazı kamu kuruluşlarının zarar ettiği iddiasıydı. Zarar eden kamu kuruluşları yerine en karlı kamu kuruluşları satıldı. Bir kısmının ise mal varlıkları iştah kabartıcıydı. (Zarar eden kuruluşu sermaye sahibi niçin alsın)

İkincisi; "sermayeyi tabana yaymak" argümanı, ki çoğu hallerde hisseli satışlar değil, blok satış yöntemi uygulandığından dolayı, menkul değerler borsası derinleşmediği gibi, ilk yıllarda çok sayıda insana yayılan hisseler, zamanla az sayıda ellerde toplanma eğilimi göstermektedir.

Üçüncüsü hantal olduğu iddiası idi. Verimlilik ve mülkiyet ilişkisinin doğru orantıda olmadığı basit bir iktisat bilgisidir. Zaten bu argümanı besleyen, yani kamu kuruluşlarını hantallaştıran da, satalım diyenler de aynı liberal siyasi partilerdir. Zaten özelleştirilen kuruluşların bankalar örneğinde olduğu gibi içerisinde hortumlandıktan sonra geri alınması ise talanın boyutlarını göstermektedir.

Dördüncüsü ise, Özelleştirme ile, bütçe üzerindeki yük hafifletilecek ve devlet, eğitim, sağlık gibi toplumsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerde yoğunlaşabileceği iddiası. Özelleştirme sonucunda özelleştirilen işletmelerde yaratılan katma değere, kamu kesimi yerine özel sermaye el koymaktadır. Özel sermaye, ücret dışı katma değer payını yükseltebilmek için, bir yandan emeği baskı altına almakta, diğer yandan da tüketiciler üzerindeki fiyat baskısını arttırmaktadır. Devletin eğitim sağlık gibi alanlarda yoğunlaşmak bir yana sağlık ve eğitimin kamu hizmeti olmaktan çıktığı ve özelleştirildiği görülmektedir. Parası olanın daha iyi sağlık ve eğitim imkanlarından yararlandığı, özelleştirme uygulamasında en fazla iştahın kabardığı alanlar durumundadır.

"Özelleştirme, ekonomik değil, siyasal bir olgudur. Ve kar hadleri sıkışan sermayenin kamu kesimine, emeğe ve tüm toplumlara yönelttiği güçlü bir saldırıdır. Özelleştirme, kamuoyuna sunulduğu biçimiyle, teknik bir olguya da gereklilik olmayıp, sıkışan güçlü sermayenin kendi politik

ve ekonomik faaliyet alanını ve gücünü yükseltme aracıdır. Özelleştirmeye, güçlü özel sermaye, kamu kesiminin elindeki üretim araçlarına el koyarken, bunları değerlerinin altında almaya, böylece daha ilk aşamadan başlayarak avantaj elde etmeye çalışmaktadır.

"Özelleştirme sonucunda özelleştirilen işletmelerde yaratılan katma değere, kamu kesimi yerine özel sermaye el koymaktadır. Özel sermaye, ücret dışı katma değer payını yükseltebilmek için, bir yandan emeği baskı altına almakta, diğer yandan da tüketiciler üzerindeki fiyat baskısını arttırmaktadır.

"Nihayet, üçüncü olarak da, özelleştirmeye ele geçirilen üretim araç ve güçleri, kamu kesimini zayıflatırken, özel sermayeyi devlet karşısında güçlendirmektedir. Bu süreç sonunda özel sermaye, vergi, harcama vb. Siyasal kararlarda etkili olarak, bu araçları kendi çıkarı doğrultusunda oluşturulmasını sağlamaktadır.

"Özelleştirmeye ele geçirilen üretim araç ve güçleri, kamu kesimini zayıflatırken, özel sermayeyi devlet karşısında güçlendirmektedir. Bu süreç sonunda özel sermaye, vergi, harcama vb. Siyasal kararlarda etkili olarak, bu araçları kendi çıkarı doğrultusunda oluşturulmasını sağlamaktadır." (4)

Taşeronlaştırma

Kamu kuruluşlarında özelleştirme uygulamalarından birisi de taşeronlaştırma uygulamasıdır. Birçok kamu kuruluşunda temizlik işleri taşeronlaştırılmıştır. Taşeron firmalar asgari ücrete çalıştırdıkları elemanların sendikası bulunmamaktadır. Sosyal güvenlikleri bile bulunmamaktadır. Ucuz işgücü kullanarak birilerinin para kazanması uygulamasıdır. Mühendislik alanlarında da taşeronlaşma uygulamasına gidilmiş, yeterli proje mühendislerine sahip kuruluşlarda bile, projeler ihale edilerek taşeron firmalara yaptırılmakta, kontrollük hizmetleri ise son İhale Yasa Tasarısı'nda olduğu gibi müşavirlik firmalarına yaptırılmaktadır.

Bu tür uygulamalar kamuda çalışan mühendislerin emeğine yabancılaşması sonucunu doğurmakta, asıl önemlisi kamu kuruluşlarının verimsizliği sonucunu getirmektedir.

Profil

Teknik elemanların istihdamı açısından Türkiye'deki duruma bakıldığında:

Kamuda 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'na bağlı memurlar, 399 sayılı sözleşmeli personel, 1475 sayılı yasaya bağlı işçi ve kapsam dışı personel olmak üzere farklı biçimleri sözkonusudur. Kapsam dışı personel, sendikalara üyelik açısından önemli oranda potansiyel taşımaktadır.

12 Eylül'de TMMOB yasasına yapılan bir müdahale ile kamuda çalışan mühendislerin meslek örgütlerine üyelikleri zorunlu olmaktan çıkarılmıştır. Dolayısıyla kamuda çalışan mühendislerin TMMOB üyeliği gönüllülük ilkesiyle gerçekleşmektedir. Bu durum, kamuda çalışan mühendis ile odaların arasındaki bağların zayıflamasına yol açmıştır.

Kamuda çalışan mühendislerin, asgari geçim standartlarının altında onur kırıcı ücretlerle çalışmaya mahkum edilmesinin yanı sıra; yan ödeme, temininde güçlük zammı, proje ödeneği, yemek, iş elbisesi, kreş, lojman vs. sorunları ile son zamanlarda angarya sorunları vardır.

Yıllardır uygulanan yeni liberal ekonomik politikalar sonucunda ülkemiz ekonomisinin temel dengeleri yitirilmiş, üretimden uzaklaşmış, şiddeti her defasında daha da artan ekonomik ve sosyal bunalım süreçleri birbirini izlemiştir. Bu süreçler çalışanların ücretlerinde her defasında çok büyük düşüşler yaratmıştır. Son olarak yaşanan Şubat krizi ve sonrası güçlü ekonomiye geçiş programı adı altında gündeme getirilen istikrar programı ile çöküşün faturası yine çalışanlara ve halkımıza kesilmiştir. Bu ekonomik kötüye gidişten en fazla etkilenenlerin başında da kamu çalışanı mühendis, ve mimarlar gelmektedir. (5)

Bunun yanı sıra kamuda farklı kurumlarda çalışan mühendis ve mimarlar ile aynı kurumda farklı statüde çalışan diğer personel arasında mühendis ve mimarlar aleyhine %300'lere varan ücret

farklılıkları, eşit işe eşit ücret temelinde benzer hizmetler arasında ücret denkleğinin sağlanamamış olması, bu alanda yaşanan olumsuzlukları daha da artırmıştır. Ülkemizin imarında, sanayileşmesinde en büyük yatırımların sorumluluklarını üstlenen, onları planlayan, projelendiren, üreten, denetleyen, trilyonluk hakedişlere imza atan, yaşanan krizlerden çıkış yolu olan üretim ekonominin vazgeçilmez unsurları olan mühendis ve mimarlarımızın artık dayanacak gücü kalmamıştır. (6) "Kapsam dışı bırakılanlar bir tür işletme seçkinleri olup, diğerlerine göre özellikli ve pazarlık gücüne sahip emek olduğundan bunlar sendikal örgütlenmeye olumsuz yaklaşmaktadır.

"Diğer yandan kapsam dışı personeli sendikal örgütlenme dışında tutan, pek çok etmenin yanında, işçi sendikalarının izlediği ücret, hizmet ve yönetsel politikalar da önemli rol oynamaktadır.

"Oysa, işçilik bir mülkiyet ilişkisi olup, işçi, iş yapma gücünü işverene iktisadi zor altında satan kişidir. Dolayısıyla çıkarını bireysel olarak koruyamayan her ücretlinin sendikaya gereksinimi olacaktır. Sendikalar ise gücünü üretimi kontrolden almalıdırlar, bunun için de teknik elemanlar önemli bir işleve sahiptir. Bu anlamda sendikalar uygulayacakları politikaları bu grubunda kendilerini ifade edebilecekleri biçimde belirlemek durumundadırlar.

"Sonuçta; günümüzde sendikalar yalnızca işçi ücretlerini artırmaya yönelik mücadeleden öteye, ülkenin ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunlarını içeren konularda yoğunlaşmak durumundadırlar. Örneğin ekonomik büyüme, işsizliğin önlenmesi, istihdam, üretim süreci, yönetime katılma ve bölüşüm ilişkilerinin düzenlenmesi gibi alanlarda yer almak, diğer bir anlatımla daha çok siyasal taleplerle yola çıkarak sisteme yönelik sınıf mücadelesi yürütmek zorundadırlar." (7)

Sendikal Mücadele

Kamu çalışanları sendikaları üç ayrı konfederasyonun çatısı altında örgütlenmiş durumdadır: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Türkiye Kamu çalışanları Sendikaları Konfederasyonu (TÜRKİYE/KAMUSEN), Memur Sendikaları Konfederasyonu (MEMURSEN).

Bu konfederasyonlardan KESK, kendisini sol siyasal ideolojiye yakın, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleri ile ifade ediyor. Türkiye Kamu Sen ise, "Türk Milletinin ebediyen hür ve bağımsız yaşamasını esas alan, Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğu ilkesinden asla taviz vermeyen" bir ilkeyi, sendikal anlayışının temelini koyuyor.

Kamu çalışanları sendikaları kuruluşlarından bu yana ciddi baskılar altında kaldılar ve Türkiye kamuoyu, son on yılda yüzlerce kamu çalışanı eylemine tanık oldu.

Memurların eylemlerinin nedenlerini başlıca üç başlıkta toplamak mümkün. Bunlardan birincisi beklenen biçimde grevli toplu sözleşmeli sendikal haklar için yapılanlardır. İkincisi ise "özelleştirme" gibi kamu girişimciliği, sosyal devlet kazanımlarının yok edilmesine karşı yürütülen eylemlerdir. Üçüncüsünü ise, memurların ekonomik ve özlük haklarına ilişkin eylemleri oluşturuyor.

Kamu çalışanları, sürgünlere, cezalara ve kovuşturmalara, sendikacılara uygulanan haksız baskılara karşı da eylemlerle tepki verdiler.

Ve memurlar "devletin yeniden yapılanması" çerçevesinde gerçekleştirilen bir dizi eylem ve etkinlik düzenlediler. 1997, 1998 ve 1999' da gerçekleştirilen eylem ve etkinliklerini, yapılan aktivitelerin genişliği ve açısından bazı ana başlıklar altında toplamak, olayı daha kapsamlı değerlendirmeyi mümkün kılacaktır.

Burada dikkat çeken bir konu, konfederasyonların bazı eylem ve etkinliklere diğer eylem ve etkinlik türlerine göre daha ağırlık vermiş olmalarıdır. Örneğin T. Kamu Sen ziyaretler, sarı kart, kırmızı kart gösterme, mitinglerde teatral gösterilere yer verme, ağız bantlama gibi ilginç eylemlere sıkça başvurmuştur. Öte yandan MemurSen, ziyaretler, basın bildirimleri ve toplantıları, TV ve radyo programlarına katılma eylem ve etkinliklerini kullanmışlardır. KESK'in baskın çıkan özelliği ise,

mitingler ve yürüyüşler, kitlesel basın açıklamaları ve iş bırakma eylemleri şeklinde olmuştur.(8)

Sonuç

Yukarıda belirttiğimiz gibi, 12 Eylül' de TMMOB yasasına yapılan bir müdahale ile, kamuda çalışan üyelerin Odalara olan üyelikleri zorunlu olmaktan çıkarılmıştır. Bu durum kamuda çalışan mühendislerle TMMOB arasındaki bağların zayıflamasına yol açmıştır.

TMMOB ve bağlı odaların, kamuda çalışan üyeleri ile bağlarını güçlendirmesi gerekmektedir. Bu konuda, "İşyeri Temsilcilikleri" önem kazanmaktadır. Aynı zamanda, odalara üyelik konusunda gönüllülük bağı kurmak ve üye olmayanları üye yapabilmek için etkinlikler geliştirilmelidir. Örnek olsun, norm kadro, personel rejimi yasalarındaki tuzaklar açılmalı, üyelerimize ve emekçilere sorunun içeriği gösterilmelidir.

TMMOB ve Kamu Emekçileri Sendikaları birbirine rakip olarak değil, birbirlerini besleyen, geliştiren örgütler olmalıdır. Bazı kamu kuruluşlarında geliştirilmek istenen ayrı "mühendis hareketi" oluşumlarının önüne geçilmelidir.

Kamu emekçileri 10 yılı aşkın sendikal mücadelelerinde; örgütlülük açısından önemli kazanımlar elde etmiş olmasına rağmen, kamuoyunda "sahte sendika yasası" diye adlandırılan "grevsiz ve toplu sözleşmesiz sendika yasası" çıkarılmıştır.

Söz konusu sendika yasası ile işkolları yeniden tanımlanmaktadır. Özellikle EMO üyelerinin çoğunluğunun üye olduğu, KESK'e bağlı EnerjiYapıYolSen bölünmüş, Enerji Sanayi Maden Kamu Emekçileri Sendikası (ESM) kurulmuştur. Yeni yasaya göre kurulan sendikalara üye olunmalı; "Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendikal Haklar" için mücadele edilmelidir.

1475 sayılı yasaya tabi çalışan mühendisler ile kapsam dışı personel statüsündeki mühendislerin sendikalara üyeliklerinin önündeki yasal engeller kaldırılmalı. İşçi sendikalarının pragmatik davranışlarının önüne geçilmelidir. TMMOB bu konuda dayatmacı olmalıdır.

Kamuda yeniden yapılanma amacıyla yapılmakta olan "yapısal uyum" çalışmalarında, özelleştirmelerde, ekonomik ve özlük haklar mücadelelerinde işyerinden başlayan karşı duruşlar örgütlenmelidir. Saldırının özüne karşı daha çok siyasal taleplerle yola çıkılarak, sisteme yönelik sınıf mücadelesi yürütülmelidir.

Kaynaklar

1. Emek Platformu Programı
2. TMMOB Ekonomik ve Özlük Hakları Çalışma Gurubu bildirgesi
3. agb
4. İ. ÖNDER Özgür Üniversite Forumu Sayı:78 sayfa: 7576
5. TMMOB miting bildirisi
6. TMMOB miting bildirisi
7. Ayfer EĞİLMEZ Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu, sayfa 9394
8. (Petrol İş Yıllığı 9799)